

3.4. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ У СФЕРІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

<https://doi.org/10.32405/mono-lomza-kyiv-2024-3-4>

Оксана Глушко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0003-0101-9910>

Війна в Україні завдала значних втрат освітній сфері і її наслідки відчуватимуться ще багато років поспіль. Однак є стратегії, які можуть допомогти мінімізувати ці втрати й сприяти відновленню та подальшому розвитку освіти. Інтеграція може стати однією із рушійних сил, яка допоможе мінімізувати й подолати негативні наслідки війни.

Термін «інтеграція» (від лат. *integratio* – поповнення, відновлення, *integer* – цілий) – це об’єднання в ціле будь-яких частин, елементів (Словопедія, n.d.).

Загалом поняття інтеграції передбачає об’єднання, злиття різних елементів, компонентів, систем в єдине ціле. У контексті міжнародних відносин інтеграція означає поглиблення взаємозв’язків, співробітництва між країнами та народами, наднаціональними інституціями та організаціями (Глушко, 2024). У межах європейської інтеграції, що безпосередньо належить до аналізу нашого дослідження, можна виокремити кілька ключових аспектів:

- політичний аспект (узгодження законодавства, норм та стандартів країн-членів ЄС; передача частини національних повноважень наднаціональним інституціям);
- економічний аспект (створення єдиного ринку товарів, послуг та робочої сили; проведення узгодженої фінансової, економічної політики тощо);
- соціальний аспект (забезпечення вільного пересування громадян, гарантування їх прав і свобод, визнання кваліфікацій тощо);
- освітньо-культурний аспект (гармонізація освітніх систем та стандартів, наприклад Болонський процес);
- розвиток академічної мобільності, залучення до спільних освітніх програм;
- оновлення стандартів освіти за відповідними рівнями з урахуванням основних компетентностей навчання протягом життя (Рекомендація 2006/962/ ЄС, Рекомендація 2008/С111/01);
- поширення й утвердження європейських цінностей, ідентичності, міжкультурного діалогу, підтримка громадянського суспільства та активної участі громадян у суспільному житті).

Еволюція європейської інтеграції України в галузі освіти і науки була значною протягом останніх десятиліть. Україна активно здійснювала реформи та впроваджувала заходи з метою наближення своєї освітньої системи до європейських стандартів і норм.

Одним з ключових кроків було приєднання України до Болонського процесу в 2005 році. Цей процес було спрямовано на створення єдиного європейського освітнього простору, який забезпечує взаємне визнання кваліфікацій, мобільність студентів і викладачів, а

також запровадження та практичне втілення спільних стандартів і принципів у вищу освіту. Україна активно працює над гармонізацією власної системи вищої освіти з принципами Болонського процесу, зокрема, впроваджує систему кредитів ECTS, European Credit Transfer and Accumulation System (європейська трансферна-накопичувальна система кредитів), забезпечує прозорість і якість освіти.

В умовах колоніальної війни та боротьби за свободу та незалежність української нації необхідно підкреслити важливість європейської інтеграції України. Відповідно до євроінтеграційного руху Україна має наблизити законодавство, норми та стандарти до законодавства, стандартів та практик ЄС, зокрема, це стосується й сфери освіти. Вихід на новий рівень співробітництва між Європейським Союзом і нашою державою, зумовлений тими викликами, перед якими постала наша держава. Отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС передбачає виконання Копенгагенських критеріїв і гармонізації законодавства України, зокрема на освітньому рівні, з законодавством Європейського Союзу (Глушко, 2024).

Україна, безумовно, стикається з певними викликами та перешкодами на шляху до інтеграції своєї шкільної освіти до європейського освітнього простору. Серед основних можна виокремити такі:

1. Фінансування та ресурсне забезпечення:

- недостатність бюджетного фінансування на реалізацію освітніх реформ, що ускладнює запровадження сучасних матеріально-технічних стандартів, оновлення навчального обладнання тощо;
- нерівномірний розподіл ресурсів між різними регіонами, що призводить до нерівності доступу до якісної освіти, потреба в оновленні матеріально-технічної бази шкіл, особливо в сільській місцевості;
- необхідність забезпечення шкіл сучасними навчальними матеріалами та цифровими технологіями.

2. Консервативність системи та опір змінам:

- певна інертність та бюрократизація системи освіти, що ускладнює впровадження інновацій;
- необхідність зміни менталітету, подолання стереотипів та опору до реформ серед частини освітян.

3. Підвищення кваліфікації та мотивації вчителів:

- реалізація ефективної програми безперервного професійного розвитку педагогів, відповідно до нових європейських стандартів і нових викликів;
- недостатня мотивація педагогічних працівників та складнощі з їхнім соціальним забезпеченням, конкурентоспроможним рівнем оплати праці вчителів;
- необхідність посилення престижу вчительської професії в суспільстві.

4. Мовні та культурні бар'єри:

- потреба в поглибленні вивчення іноземних мов, особливо англійської на достатньо високому рівні, як учнями так і вчителями;
- необхідність адаптації навчальних програм та методик до європейського культурного контексту.

5. Питання автономії та академічної свободи:

- збереження належного балансу між централізованим управлінням освітою та наданням навчальним закладам більшої самостійності;
- забезпечення академічної свободи освітян у виборі інноваційних методик та підходів.

Подолання цих викликів потребує комплексного підходу, який охоплює збільшення фінансування, проведення ефективних реформ, зміну організаційної культури, підвищення мотивації педагогічних кадрів та координацію зусиль усіх зацікавлених сторін. Лише за таких умов Україна зможе досягти суттєвої інтеграції шкільної освіти до європейського освітнього простору.

З початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України у 2022 році, українське суспільство та держава стикнулися з чисельними викликами й загрозами екзистенційного та вітального характеру. «Акумуляція енергії» найкращих інтеграційних практик ЄС в освітню систему України, запровадження інноваційних методів навчання, використання найкращих цифрових технологій та ресурсів, можуть стати важливими інструментами для подолання негативних наслідків війни. Загалом можна відмітити, що Україна послідовно рухається шляхом інтеграції власної шкільної освіти до європейського освітнього простору, впроваджуючи реформи, гармонізуючи стандарти та активно співпрацюючи з європейськими партнерами. Цей процес триватиме і надалі, оскільки інтеграція в ЄС залишатиметься одним із ключових пріоритетів державної політики України. На нашу думку, євроінтеграційний рух дасть змогу нашій державі не лише подолати негативні наслідки війни, але й створити міцну основу для майбутнього розвитку (Глушко, 2024).

За оцінками міжнародної організації ЮНІСЕФ, сьогодні 400 мільйонів дітей (приблизно кожна п'ята дитина) у всьому світі проживають на територіях охоплених збройними конфліктами або тікають з них (UNICEF, 2023).

Багато з цих дітей зазнали різного роду насильств, втратили членів сім'ї та друзів або були вимушені розлучитися зі своїми сім'ями. Наразі забезпечення виконання Конвенції про права дитини, в умовах військових конфліктів та криз, є важливим питанням у сучасних реаліях, особливо для створення безпечного середовища, що підтримує дитину.

В умовах широкомасштабної війни РФ проти України, українські діти стикнулися з різними деструктивними явищами, зазнали фізичних і психологічних травм, були вимушені покинути рідні домівки та переміститися в межах країни або виїхати за кордон. Вони переживають стрес через війну, втрати рідних, друзів, порушення звичного способу життя та невизначеності. Серед викликів, які постали перед державою внаслідок переміщення великої кількості українських дітей, молоді – втрата ними зв'язків зі своєю громадою, суспільством, країною. На цьому тлі, зокрема, загострилося питання освітніх втрат і розривів. Хочемо зазначити, що проблема навчальних втрат була системно проаналізована в дослідженнях українських компаративістів (Локшина та ін., 2023). Науковці дійшли висновку, що навчальні втрати, викликані воєнними діями, були спричинені не лише закриттям шкіл, а й їх переміщенням внаслідок руйнування, пошкодження, окупації, відсутністю електроенергії та інтернету, недостатністю навчально-методичного забезпечення, психологічними травмами учнів і педагогів тощо. Втрати у навчанні спостерігаються і в українських учнів, які навчаються в школах країн, що надали їм притулок (Локшина та ін., 2023, с. 10). У зв'язку з актуальністю теми, зростає кількість досліджень, присвячених вивченню впливу та наслідків війни на психічний та емоційний добробут дітей (Attanayake та ін., 2009; Blackmore та ін., 2020; Henkelmann та ін., 2020; Śliwerski & Kossakowska, 2023). Дослідження А. Сліверського, К. Косаковської присвячено українським дітям, які вимушено втекли з зон, охоплених війною, за межі України, і які проживають у приймаючих країнах, зокрема в Польщі. У зв'язку з цим виникає комплекс викликів і проблем, які європейські країни долають. Окрім того, зроблено акцент на негативних установах, емоційних та міжособистісних проблемах серед польських дітей у період початкової фази кризи біженців з України. Згідно з офіційними даними Міністерства освіти

Польщі, до початкових шкіл по всій країні було прийнято значну кількість – 128 тис. – дітей. Така велика кількість дітей-біженців стала «відчутною та помітною» для населення Республіки Польща. Результати показують, що діти, які безпосередньо не постраждали від війни, також можуть мати труднощі на емоційному рівні, що безпосередньо відображається на пізнавальній активності, на успіхах у школі (Śliwerski & Kossakowska, 2023).

Коротко зупинимось на ключових моментах досліджень відомих психологів, які стосуються впливів та наслідків війни на людину, дитину: Дж. Боулбі, (феномен прив'язаності, який підкреслює важливість емоційних зв'язків між дітьми та їхніми опікунами), А. Маслоу (ієрархія потреб Маслоу, де потреба в безпеці та захисту є однією з основних, а в ситуаціях війни, коли діти та дорослі піддаються загрозі, задоволення цієї базової потреби стає критично важливою для їхнього психічного здоров'я (Hjelle & Ziegler, 1992). В. Франкл (засновник логотерапії, знаходження сенсу життя). Франкл вважав, що навіть у найскладніших умовах, таких як концентраційні табори, люди можуть знайти сенс і мету. Він стверджував, що сенс може бути знайдений навіть через страждання, і це є важливим елементом для психічного виживання (Франкл, 2016). Сенс, за переконанням психолога, «доступний всупереч (ні, завдяки) стражданням – за умови, однак, що ми зустрілися з невідворотним стражданням» (Франкл, 2001, с. 169). Його слова про те, що сенс доступний «всупереч стражданням», підкреслюють важливість внутрішньої сили людини та готовності до пошуку мети, в умовах виживання, у період найтяжчих випробувань. Отже, на думку В. Франкла, представника гуманістичної психології, навіть у найважчі часи люди можуть знайти сенс, що є критично важливим для їхнього психічного здоров'я та добробуту.

Дж. Боулбі, англійський психолог, психоаналітик серед іншого вивчав, як травматичні події, такі як війна, можуть впливати на емоційний розвиток дітей, наслідки впливу розлуки з матір'ю на дитину, феномен прив'язаності (Bowlby, 1952). У контексті війни, коли діти можуть втратити батьків або пережити розлуку, ці зв'язки можуть бути порушені, що призводить до серйозних психічних проблем. Наразі ці психологи внесли значний вклад у розуміння того, як війна впливає на психічне здоров'я людей, зокрема дітей, і як можна підтримати їх у процесі відновлення. Їх ідеї залишаються надзвичайно актуальними в сучасному світі, де війни й конфлікти мають значний вплив на психічне та емоційне здоров'я людей.

Вплив війни на дітей, на їх психічне та емоційне здоров'я, підтверджується багатьма дослідженнями з цього питання (Lieberman & Knorr, 2007; Murthy, & Lakshminarayana, 2006; Slone et al., 2017; Śliwerski & Kossakowska, 2023; UNICEF, (2024)). На думку дослідників Murthy & Lakshminarayana (2006) діти є однією із найвразливіших груп, на яких війна має катастрофічний вплив та негативні довготривалі наслідки (Murthy & Lakshminarayana, 2006).

23 лютого 2022 року була ухвалена нова Стратегія Ради Європи з прав дитини (2022–2027) «Права дітей в дії: від стабільної реалізації до спільного новаторства» (Council of Europe strategy for the rights of the child (2022–2027): “Children’s Rights in Action: from continuous implementation to joint innovation”, англ. м.). Стратегія Ради Європи з прав дитини на 2022–2027 роки передбачає способи запобігання дискримінації та забезпечення захисту дітей від насильства, серед яких – вільний доступ дітей, що перебувають у кризових ситуаціях до системи охорони здоров'я, забезпечення своєчасного лікування, спрощений доступ до психологічної підтримки дітей у державних системах охорони здоров'я та освіти. У кластері підтримки дітей-мігрантів та біженців, акцентовано на тому, щоб зробити політику та процедури прийому цих дітей більш дружніми, щоб вони базувалися на правах дитини. Окрім того, у Стратегії наголошено про необхідність надання всім дітям, навіть у кризових і надзвичайних ситуаціях, можливості відвідувати школу або здобувати освіту іншими способами (Council of Europe, 2022).

Українські науковці відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, досліджуючи питання організації освіти в умовах війни, зацентрували на важливості забезпечення в кризових ситуаціях безперервності навчання. Забезпечення цього процесу може відбуватися за допомогою різних методів, серед яких дистанційне навчання, неформальні програми навчання, інтенсифікація навчальних занять, домашні школи (Локшина та ін., 2022, с. 13).

У монографії провідних учених НАПН України «Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді» здійснено аналіз проблеми захисту та підтримки ментального здоров'я громадян України в умовах війни з рф. За результатами дослідження виявлено, що війна в Україні значно ускладнила доступ учнівської молоді до освіти й істотно впливає на її якість (Кремень (ред.) та ін., 2024, с. 26). Щодо ментального здоров'я учасників освітнього процесу за результатами досліджень науковці зробили висновок про те, що психолого-педагогічної підтримки потребує значна частина дітей (Кремень (ред.) та ін., 2024, с. 31). Отже, проблему збереження ментального здоров'я дітей, в умовах війни, визнано стратегічним завданням для системи освіти України. Визнано необхідність системного підходу, запропоновано шляхи подолання у вирішенні цього надскладного завдання, а саме:

- запровадження спеціальних програм психоедукації учасників освітнього процесу щодо чинників надмірного стресу і шляхи подолання дистресу;
- здійснення періодичного моніторингу психоемоційного стану всіх учасників освітнього процесу, запровадження на постійній основі заходів щодо психопрофілактики розвитку негативних наслідків впливу надмірних або хронічних стресових чинників у учасників освітнього процесу;
- упровадження в систему навчальної підготовки школярів спеціальних тем у межах навчальних курсів, спрямованих на проблему збереження ментального здоров'я та психоемоційного балансу;
- забезпечення комплексної, постійної системи підтримки психоемоційного балансу, ментального здоров'я (Кремень (ред.) та ін., 2024, с. 47–48).

Психологічні та психолого-педагогічні дослідження свідчать, що війна має деструктивний вплив та довготривалі наслідки на психіку дітей та підлітків. Успішному подоланню психологічних травм, станів, ПТСР-симптоматики, налагодженню стосунків зі значущими дорослими, сприяє «потенціалу життєстійкості» дитини. На думку З. Кісарчук, Я. Омельченко, Г. Лазос, базовою умовою для подолання дітьми несприятливих наслідків впливу надмірних стресових чинників є розвиток життєстійкості в дитини, активна життєва позиція (Кісарчук (ред.) та ін., с. 105–106).

Сміт (Smith 2001) зазначає, що війна по-різному впливає на дітей. Професор психології Ед Кернс, дослідник соціальної ідентичності, конфліктів визначив найважливіші чинники впливу війни на психічне здоров'я та психологічний стан дітей:

- втрата базових ресурсів (війна руйнує основні життєві потреби: навчальні заклади (освіта), охорона здоров'я, належне житло, воду та їжу тощо);
- порушення сімейних стосунків (через втрату, розлуку або переміщення, дітей насильно забирають із сім'ї);
- стигматизація і дискримінація (мають вплив на ідентичність, наприклад, вороже середовище забороняє деяким дітям етнічних меншин відвідувати школу);
- песимістичний погляд на життя (постійне відчуття безнадії, втрати та горя, нездатність уявити конструктивне майбутнє, що може сформувати в дітей цинічний погляд на дорослих і суспільство);

■ нормалізація насильства (багато дітей, які піддаються актам насильства у ключові роки розвитку, починають сприймати насильство як нормальну частину життя) (Roe et al. 2014; Smith, 2001).

Програма психолого-педагогічної допомоги, захисту та підтримки дитячого психічного здоров'я має передбачати цілісний та багаторівневий підхід (Slone & Mann, 2016). Вона має охоплювати:

1. Розроблення та забезпечення профілактичних програм. Зокрема програм, які спрямовані на навчання вчителів, освітніх працівників, батьків щодо надання базової психологічної підтримки дітям у кризових ситуаціях.

2. Надання першої допомоги під час гострих періодів і одразу після них;

3. Лікування посттравматичного стресового розладу, різних психологічних розладів і станів, стресів; (Slone & Mann, 2016; Калашник (ред.) та ін., 2022).

На нашу думку, варто додати ще один пункт, а саме:

4. Необхідний супровід (напр. консультаційний) для кожної дитини, після лікувального, адаптаційного періоду.

Психологічний супровід та допомогу дітям мають надавати підготовлені висококваліфіковані фахівці, які отримали відповідну освіту й пройшли додаткову підготовку за такими освітніми кваліфікаційними спеціальностями, як освіта/педагогіка, психологія/корекційна психологія, соціальна педагогіка/соціальна робота тощо. Розвиток багаторівневої психологічної допомоги дітям, постраждалим внаслідок війни, має формуватися за принципом «не зашкодь», осердям допомоги мають стати потреби кожної окремої дитини (Калашник (ред.) та ін., 2022, с. 9). На рівні держави, необхідно розробити стратегію, комплекс дієвих заходів, спрямованих на підтримку дітей, постраждалих внаслідок війни (Wessells, 2017).

Є кілька програм психологічної допомоги для дітей, особливо в контексті кризових ситуацій, таких як війна, які сприяють подоланню негативних наслідків (тривожність, депресивні стани, агресивна поведінка або апатія, роздратованість, труднощі з увагою та зосередженістю, порушення сну тощо). Ось деякі з них:

■ програми, які навчають дорослих (вчителів, волонтерів, батьків) надавати базову психологічну підтримку дітям у кризових ситуаціях;

■ групова терапія (групи підтримки для дітей, де вони можуть ділитися власними переживаннями та отримувати допомогу від психологів);

■ індивідуальне консультування (консультативна робота психолога з дітьми, спрямована на індивідуальну підтримку та допомогу в подоланні травматичного досвіду);

■ арт-терапія (використання творчих методів: малювання, ліплення, музика) для вираження емоцій і зменшення стресу);

■ програми для школярів (інтеграція психологічної допомоги в шкільну систему, включаючи навчальні курси про емоційне здоров'я);

■ вебінари та онлайн-ресурси (доступ до онлайн-платформ, де діти можуть отримати інформацію про психологічну підтримку та знайти відповідні ресурси).

На думку науковців, психологічна допомога дітям в Україні, в умовах війни й у поствійськовий час, має набувати ознак «доступності, масовості», й системності. Я. Омельченко зазначає, що варто використовувати ефективні психотехніки, які були б придатними для широкого застосування та виокремлювались у навички самопомоги (Omelchenko, 2022, р. 56). Отже, програма підтримки та захисту дитячого психічного здоров'я має охоплювати комплекс заходів на різних рівнях (державна, громада, школа, сім'я), які б сприяли збе-

реженню ментального здоров'я дітей, з акцентуацією на застосуванні найкращих практик країн Європейського Союзу із зазначеної проблеми.

Наприклад, у партнерстві з Міністерством освіти і науки ЮНІСЕФ у 2024 році запустив онлайн-курс Brave to Teach про практики та підходи Mental Health and Psychosocial Support (МНПСС, Психічне здоров'я і психосоціальна підтримка, ПЗПСР) в освітніх установах. Цілі курсу – озброїти вчителів, шкільних психологів та адміністрацію школи знаннями та навичками щодо самодопомоги, а також, як реагувати на психосоціальні потреби дітей. Додатково радять проводити тренінги для освітян із надання першої психологічної допомоги. За підтримки ЮНІСЕФ були запропоновані освітні програми для вчителів і батьків щодо надання знань та практичних навичок із психосоціальної допомоги та підтримки психічного здоров'я (UNICEF, 2024).

Крім того, у межах програми заплановано навчання, впродовж року понад 30 000 учнів. Вони пройдуть навчання за програмою «Я підтримую своїх друзів». Відповідно мета цієї програми – навчити підлітків, як підтримати один одного, тобто необхідним практичним навичкам та ефективним технікам першої психологічної допомоги тим, хто перебуває у стресі, хто цього потребує (МОН України, 2024а).

У 2024 році, задля подолання викликів, пов'язаних із війною рф проти України, посилення реформ освіти та поглиблення європейської інтеграції в сфері освіти, Міністерство освіти і науки у співпраці з Міністерством цифрової трансформації розробили «Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року. Освіта переможців». У Стратегічному плані наголошено, що незважаючи на ті трансцендентні виклики перед якими постало українське суспільство у зв'язку із широкомасштабною війною, варто не зупинятися в розвитку, всупереч обставинам, «трансформуватися», оскільки це «критична та базова необхідність для майбутнього» (МОН України, 2024b).

Стратегічний план містить дев'ять пріоритетів, а саме:

- освіта дітей раннього та дошкільного віку;
- реформа «Нова українська школа»;
- концепція позашкільної освіти;
- трансформація професійної освіти;
- якісна вища освіта;
- розвиток науки та інновацій;
- європейська інтеграція України у сферах освіти і науки;
- цифрова трансформація освіти і науки;
- підтримка й супровід осіб з особливими освітніми потребами та осіб, що потребують підтримки в освітньому процесі (НУШ, 2024).

Аналіз Стратегічного плану «Освіта переможців», дав змогу визначити ключові аспекти трансформації освіти в контексті євроінтеграційних процесів, а саме:

1. Визначення стратегічних цілей.

План акцентує увагу на створенні системи освіти, яка відповідає сучасним вимогам і європейським стандартам. Документ визначає стратегічні цілі та пріоритети реформування освітньої системи в Україні, акцентуючи увагу на інтеграції з європейськими освітніми стандартами.

2. Адаптація європейських стандартів.

Стратегічний план діяльності до 2027 року передбачає впровадження європейських освітніх практик, що містить модернізацію навчальних програм, методів і підходів викладання та системи оцінювання. Серед іншого передбачено трансформацію шкільного про-

стор (переобладнання кабінетів базової та профільної школи), що відповідає європейським тенденціям розвитку освіти.

3. Акцент на якості освіти.

Стратегічний план передбачає підвищення якості освітніх послуг через впровадження нових технологій, інноваційних методик навчання та професійний розвиток вчителів та освітніх працівників. Це важливо для інтеграції в європейський освітній простір. Впровадження системи забезпечення якості освіти, відповідає європейським стандартам, зокрема через акредитацію навчальних закладів та програм.

4. Інклюзивність і доступність.

Однією з основних цілей є забезпечення рівного доступу до освіти для всіх учасників навчального процесу, що відповідає принципам інклюзивності та доступності освіти, прийнятим у Європі.

5. Розвиток STEM-освіти.

Підкреслюється важливість розвитку STEM-освіти як засобу підготовки учнів до викликів сучасності та забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці, що є важливим аспектом євроінтеграції.

5. Партнерство з міжнародними організаціями.

Стратегічний план передбачає активну співпрацю з міжнародними освітніми організаціями для впровадження кращих практик та обміну досвідом, що сприяє процесу інтеграції в європейський освітній та дослідницький простір. Заохочення до участі в таких програмах ЄС, як Erasmus+ і Horizon Europe. Усвідомлення пріоритетності освіти і науки в майбутньому відновленні країни після війни. Це напряму корелюється з євроінтеграційними процесами у цих сферах, запровадженню найкращих європейських технологій, інновацій, сприятиме відновленню потенціалу країни.

6. Цифровізація освіти.

Значна увага приділяється цифровізації освітнього процесу, що є важливим елементом сучасної освіти. Це включає впровадження електронних платформ, дистанційного навчання та інших цифрових інструментів.

7. Моніторинг і оцінювання.

Передбачено систему моніторингу та оцінювання ефективності впровадження реформ, що дасть змогу оперативно реагувати на виклики і коригувати стратегії в залежності від потреб (МОН України, 2024b).

Отже, Стратегічний план «Освіта переможців» є важливим кроком у реформуванні загальної середньої освіти в Україні, спрямованим, серед іншого, на інтеграцію в європейський освітній простір. Він акцентує увагу на якості, інклюзивності та доступності, розвитку STEM-освіти та цифровізації, що відповідає сучасним світовим вимогам і стандартам. У контексті євроінтеграційних устремлінь, акцентується на важливості поглиблення співпраці з міжнародними організаціями, освітніми установами інших країн, обміну досвідом та ресурсами. «Освіта переможців» є важливим кроком у напрямку євроінтеграції України, оскільки він надає чіткі орієнтири для реформування освітньої системи відповідно до європейських стандартів.

Отже, ми виокремлюємо такі основні стратегії для мінімізації втрат в освіті і поглиблення євроінтеграційних процесів, як:

Поглиблення інтеграції з міжнародними освітніми системами та організаціями

- Євроінтеграція уможливорює доступ до фінансування з міжнародних фондів та програм, які можуть бути спрямовані на відновлення інфраструктури шкіл, підготовку кадрів

і закупівлю сучасних навчальних матеріалів, що допоможе у відновленні та модернізації освітньої системи України.

- Співпраця з іноземними університетами та навчальними закладами для забезпечення доступу до якісних освітніх програм.

- Партнерство з європейськими країнами сприятиме обміну досвідом та ресурсами. Можливість для українських освітніх працівників і учнів участі в міжнародних програмах допоможе зберегти і розвинути освітні компетентності. Участь у міжнародних проєктах і програмах обміну дасть змогу учням, здобувати нові знання, досвід і навички.

Запровадження дистанційного та змішаного навчання

- Інтеграція до європейських освітніх систем стимулює впровадження нових технологій в освіті, таких як дистанційне навчання, яке стало вкрай важливим під час війни. Використання онлайн-платформ для забезпечення доступу до навчання, особливо для учнів, які не можуть відвідувати заняття в традиційний спосіб.

- Розроблення нових курсів і програм, тренінгів, адаптованих до потреб учнів у кризових умовах.

Адаптація до європейських стандартів

- Упровадження європейських освітніх стандартів і практик допоможе поліпшити якість освіти. Це охоплює нові програми, методики викладання та оцінювання.

- Гнучкість програм, зокрема адаптація навчальних матеріалів і курсів до змінених умов життя та потреб учнів. Запровадження до навчальних планів тем, пов'язаних із правами людини та критичним мисленням, тем, спрямованих на проблему збереження ментального здоров'я.

Підвищення кваліфікації педагогів

- Проведення тренінгів, семінарів для вчителів щодо нових освітніх технологій і методів викладання в умовах війни та в період повоєнного відновлення.

- Підтримка вчителів у психологічному аспекті, щоб вони могли ефективно працювати з дітьми, які пережили травму.

Психологічна підтримка учнів

- Впровадження програм психологічної допомоги для дітей, які зазнали травм через війну.

- Створення безпечних просторів у школах для підтримки емоційного стану учнів.

Моніторинг та оцінювання

- Регулярне оцінювання стану освіти: впровадження системи моніторингу для оцінювання ефективності навчальних програм та їх адаптації до нових викликів.

- Збір зворотного зв'язку, зокрема активне залучення учнів, батьків і вчителів до обговорення проблем і пошуку рішень.

Ці стратегії, на наш погляд, можуть допомогти зменшити негативні наслідки війни, підтримати стійкість освітньої системи та створити умови щодо поглиблення інтеграції шкільної освіти України в ЄОП. Запровадження системних змін у сфері підтримки ментального здоров'я українців, зокрема розроблення ефективних програм психологічної підтримки учнів різних вікових категорій в шкільній освіті, може бути одним із таких стратегічних напрямів. Тож напрацювання міжнародних та європейських організацій має набути пріоритетного значення. Зокрема, важливо врахувати досвід інших країн у впровадженні програм підтримки з першої психологічної допомоги, психолого-педагогічних програм підтримки дітей у кризових ситуаціях, інклюзивних програм, які сприяють поліпшенню ментального здоров'я учнів. Імплементація євроінтеграційних стратегій у сфері освіти може стати потужним інструментом для подолання освітніх втрат в Україні, забезпечуючи якісну освіту та сприяючи відновленню країни після війни.

Загалом інтеграція України в Європейський освітній простір – це складний та багаторівневий процес. Хоча Україна вже досягла певних успіхів щодо його реалізації, подальша робота та реформи є необхідними для повного впровадження та імплементації стандартів та принципів ЄОП. Продовження співпраці з міжнародними партнерами, впровадження кращих практик та забезпечення якості освіти – це ключові аспекти, які допоможуть Україні досягти своїх цілей у сфері освіти та інтеграції в європейський освітній простір. Інтеграція в міжнародні освітні системи та впровадження нових методів навчання можуть стати важливими інструментами для подолання негативних наслідків війни. Це не лише допоможе зберегти освітні досягнення, але й сприятиме розвитку нових можливостей для українських учнів у майбутньому. Національна система освіти проходить складний шлях щодо гармонізації та імплементації європейських стандартів і принципів забезпечення якості освіти в освітню практику України, ці процеси, зокрема, сприятимуть процесу досягнення якісної, доступної та інноваційної освіти, поглибленню інтеграції шкільної освіти до європейського освітнього простору.

Використані джерела

- Глушко, О. (2024). Еволюція європейської інтеграції України у галузі шкільної освіти. *Український Педагогічний журнал*, (3), 41–51. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-41-51>
- Калашник, О. (ред.), Вааранен-Валконен, Н., & Заварова, Н. (2022). *Психологічна підтримка та допомога дітям, які пережили травматичні події: навчально-методичний посібник*. Київ.
- Кісарчук, З.Г. (ред.), Омельченко, Я.М., Біла, І.М., Лазос, Г. П. та ін. (2016). *Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : методичний посібник*. Київ.
- Кісарчук, З.Г. (ред.), Омельченко, Я.М., Лазос, Г.П. та ін. (2020). *Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу: монографія*. Видавничий Дім «Слово».
- Кремень, В.Г. (ред.), Панок, В.Г., Максименко, С.Д., Слюсаревський, М.М., Прохоренко, Л.І., Чепелева, Н.В., Куліш, Т.І., Чуніхіна, С.Л., Губеладзе, І.Г., Ткачук, І.І., Ярмола, Н.А. (2024). *Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді: монографія*. НАПН України. <https://doi.org/10.32405/978-617-7118-51-9-2024-188>
- Локшина, О., Глушко, О., Джурило, А., Кравченко, С., Максименко, О., Нікольська, Н., & Шпарик, О. (2022). Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. *Український Педагогічний журнал*, (2), 5–18. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-5-18>
- Локшина, О., Джурило, А., Максименко, О., & Шпарик, О. (2023). До питання про навчальні втрати: термінологічний концепт у сучасному науково-педагогічному дискурсі. *Український Педагогічний журнал*, (2), 6–18. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-6-18>
- МОН України. (2024b). *Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року. Освіта переможців*. <https://tinyurl.com/4d8pk6kc>
- МОН України. (2024а). МОН спільно з UNICEF нададуть психосоціальну підтримку понад 30 тис. учням профтехів. <https://mon.gov.ua/news/mon-spilno-z-unicef-nadadut-psykhosotsialnu-pidtrymku-ponad-30-000-uchniam-proftekhi>
- НУШ. (2024, Березня12). МОН представило «Стратегічний план діяльності до 2027 року». Веб-ресурс НУШ. <https://nus.org.ua/news/mon-predstavlylo-strategichnyj-plan-diyalnosti-do-2027-roku/>
- Омельченко, Я.М. (2018). Специфіка чинників надмірного стресу у дітей. *У Актуальні проблеми психології*, 3(14), 98–124.
- Пророк, Н.В. (ред.), Гончаренко, С.А., Кондратенко, Л.О. та ін. (2015). *Допомога дітям, постраждалим внаслідок воєнного конфлікту: Довідник вихователя дошкільного навчального закладу. ПП «Канцлер»*.

- Словопедія. (n.d.). Інтеграція. У *Словник іншомовних слів Мельничука*. <http://slovopedia.org.ua/42/53382/283032.html>
- Франкл, В. (2001). *Людина в пошуках граничного сенсу*. Гуманістична психологія в 3-х томах. Університетське видавництво «Пульсари».
- Франкл, В. (2016). *Людина в пошуках справжнього сенсу*. Психолог у концтаборі. КСД.
- Bowlby, J. (1952). *Maternal care and mental health*. Monograph Series № 2. World Health Organization.
- Council of Europe. (2022). *Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2022-2027): Children's Rights in Action: from continuous implementation to joint innovation*. <https://edoc.coe.int/en/childrens-rights/11015-council-of-europe-strategy-for-the-rights-of-the-child-2022-2027.html>
- Hjelle, L.A., & Ziegler D.J. (1992). *Personality Theories: Basic Assumptions, Research, and Applications*. McGraw-Hill.
- Kadir, A., Shenoda, S., Goldhagen, J., Pitterman, S. (2018). The Effects of Armed Conflict on Children. *Pediatrics*, 42(6), e20182586. <https://doi.org/10.1542/peds.2018-2586>
- Lieberman, A.F., & Knorr, K. (2007). The impact of trauma: a developmental framework for in fancy and early childhood. *Pediatric Annals*, 36(4), 416–422.
- Murthy, R. S., & Lakshminarayana, R. (2006). Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World Psychiatry*, 5(1), 25–30. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1472271/#sec1>
- Omelchenko, Y. (2022). Peculiarities of psychological assistance to children in war conditions. *Kyiv Journal of Modern Psychology and Psychotherapy*, 3, 52–67. <https://doi.org/10.48020/mpj.2022.01.04>
- Perkins, J.D., Ajeeb, M., Fadel, L., & Saleh, G. (2018). Mental health in Syrian children with a focus on post-traumatic stress: a cross-sectional study from Syrian schools. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 53(11), 1231–1239. <https://doi.org/10.1007/s00127-018-1573-3>
- Roe, M. D., Barrett, M., Bar-Tal, D., Bretherton, D., Dawes, A., Gallagher, E., Giles, M. L., Hakvoort, I., Hamber, B., Moeschberger, S. L., Montiel, C. J., Muldoon, O. T., Salomon, G., Trew, K., & Wessells, M. G. (2014). Professor Ed Cairns: A personal and professional biography. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 20(1), 3–12. <https://doi.org/10.1037/a0035446>
- Śliwerski, A., & Kossakowska, K. (2023, October 11). The mental functioning of school-age children in Poland since the outbreak of war in Ukraine and during the subsequent refugee crisis. *Child Abuse & Neglect*, 106500. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106500>
- Śliwerski, A., Kossakowska, K. (2023, October 11). The mental functioning of school-age children in Poland since the outbreak of war in Ukraine and during the subsequent refugee crisis. *Child Abuse & Neglect*, 106500. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106500>
- Slone, M., Lavi, I., Ozer, E. J. & Pollak, A. (2017). The Israeli-Palestinian conflict: Meta-analysis of exposure and outcome relations for children of the region. *Children and Youth Services Review*, 74, 50–61. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.01.019>
- Slone, M., Shiri, M. (2016). Effects of War, Terrorism and Armed Conflict on Young Children: A Systematic Review. *Child Psychiatry & Human Development*, 47(6), 950–965. <https://doi.org/10.1007/s10578-016-0626-7>
- Smith, D. (2001). Children in the heat of war. *Monitor on Psychology*, 32(8), 29. <https://www.apa.org/monitor/sep01/childwar>
- UNICEF. (2023). *Children live in a world that is increasingly hostile to their rights” by UNICEF Executive Director Catherine Russell*. <https://tinyurl.com/3tdv4xcv>
- UNICEF. (2024). *Mental health and psychosocial support Integrated programming promoting the well-being of children and their families*. https://www.unicef.org/ukraine/en/media/45566/file/Brief_MHPSS_2024.pdf.pdf
- Wessells, M.G. (2017). Children and armed conflict: Interventions for supporting war-affected children. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 23(1), 4–13. <https://doi.org/10.1037/pac0000227>